

22.6.2022

Pääрни arâšoddâdemvuávám ravvuuh

Pääрни arâšoddâdemvuávám (maŋeláá pääрни ašvu) vuáđuduvá arâšoddâdemlaahân (540/2018) já arâšoddâdemvuávám vuáđusáid (2022).

Pääрни ašvust vuolgâsaijeen kalgeh leđe pääрни hiätu já táárбуh. Pääрни ašvun čállojeh, ete maht olášuteh vuáválii já ulmemiäldásii šoddâdem, máttááttem já tipšo jieškođe-uv pääрни puotâ arâšoddâdem inklusiivlij prinsii pij miel. Inklusiivliid prinsii piid kuleh puoh parnij kyeskee ohtâliih vuogâdвуođah, täsiárvu, oovtviärdásâšvuotâ, olgooštáhnáávuotâ, maŋgânalásâšvuotâ áárvust anneem sehe sosiaallâš uásálistem já siärvuslâšvuotâ¹. Pääрни ašvun čálloo meid pääрни máhđulâš ohtâgâslâš ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem toorjâ² (maŋeláá pääрни toorjâ) já tom olášuttem sehe máhđuliih toorjâpalvâlusah.

Pääрни ašvu lii pedagogisâš vuávám já uási arâšoddâdem pedagogisii dokumentistem prosesist. Pääрни ašvu lii ovdáneijee äššikirje, mii hämmee juátkojeijee olesvuotâ pääрни arâšoddâdmân uásálistem ááigán. Juátkojeijee olesvuotâ uáivild tom, ete pääрни ašvun pedagogisii tooimân čallum ulmeh já tooimah láá äigikyevdileh já teháliih pääрни ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem uáinust. Pääрни ašvust, mii lii rähtimnáál, vääldih huámmášumán meid máhđulii oovdeb ašvu uulmijd já toi olášume.

Pääрни ašvu ráhtoo jyehi páárnán, kote lii peivikiäjust já peerâpeivitipšoost. Pääрни ašvu rähtidijn lii tehálâš tubdâđ pääрни mättim, naavcâid, ohtâgâslijd táárбуid sehe suu kiäsutteijee aasijd. Pääрни ašvust ovtâstuveh pääрни, huolâtteijee já pargei aiccâmeh já uáinuh. Pääрни ašvun čallum ulmeh valdâleh tom, maht pedagogisij tooimâi vievâst ovdedeh pääрни ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem sehe juávhust toimâm. Vijdes mättim syergih já oppâm syergih meid stivrejeh rähtim. Toos lasseen rähtimist váldoo huámmášumán pääрни kielâlâš, kulttuurâlâš já uáinulâš tuávááš. Pärnijuvhu tooimâ vuávám já olášuttem sehe oppâmpirrâsij já toimâkulttuur oovdedmist vuolgâsaijeen láá paarnij ašvuin pajaneijee ulmeh. Ulmeh, moh čállojeh pääрни ašvun, asâttuvvojeh pargei pedagogisii tooimân.

Jis pärni uásálist ovdámáttááttâs lasseen tievâsmittee arâšoddâdmân, te pedagogisii tooimâ uulmijd já huámmášumán väldimnáál aasijd, moh lohtâseh arâšoddâdmân, puáhtá čäällid pääрни ovdámáttááttâs oppâmvuávámân. Pääрни ovdámáttááttâsvuávámân kalga čäällid pääрни ašvu siskáldâsâid tievâsmittee arâšoddâdem uásild. Jis ij rahtuu ovdámáttááttâs oppâmvuávám, te ráhtoo pääрни ašvu, mast puáhtá väldid huámmášumán ovdámáttááttâs uulmijd sehe tom, ete maht ovdámáttááttâsâst tuárjuh pääрни oppâm, šoddâm já pyereestvaijeem. Pehtilittum torjuu finneijee pääрни oppâmvuávámist já eromâš torjuu finneijee pääрни persovnlíi, máttááttâs orniimân kyeskee vuávámist váldoo ovdámáttááttâs lasseen adelemnáál arâšoddâdem huámmášumán máttááttâsvuávám vuáđusij (2014) miel. Ovdámáttááttâs tievâsmittee arâšoddâdem uásild máhđulâš toorjâ kalga heiviittid oohân ovdámáttááttâsâst adelemnáál torjuin já čäällid pääрни arâšoddâdemvuávámân.

¹ Arâšoddâdemvuávám vuáđuseh 2022, loho 1

² Arâšoddâdemlaahâ (540/2018) 15 a § já Arâšoddâdemvuávám vuáđuseh 2022, loho 5

22.6.2022

Pääрни ашvuprooses mudoh

Pääрни ашvuprooses ana sistees sierâ muddoid. (kj. kove Pääрни ашvу juátkojeijee olesvuotâ):

- **Ráhtádáttâm** vâldimáin huámmášumán pargei aiccâmijd sehe pääрни já huolátteijee uáinuid, suáppojehe pääрни ашvuprooses äigitaavlu já ovdâsvástádâsah.

- Vuávám **rähtim**:

- o Pääрни ашvу -savâstállâm huolátteijein

- o árvuštálloo ovdebáá rahtum pääрни ашvу olášume já vuávájuvvoo puátteevuotâ

- o váldoo huámmášumán maangâáámmátlâš já maangâ syergi oovtâstpargo

- o čállojehe ulmeh pedagogisii tooimân já tooimah uulmij juksâmân sehe máhđuliih eres ääših, moh lohtâseh pääрни ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem torjui.

- **Savâstállâm** já tom sooppâm, ete maht pääрни ашvun čallum ulmeh váldojehe huámmášumán juávhu tooimâ vuávámist já olášutmist.

- Uulmij já tooimâi **árvuštállâm** já târkkilistem tooimâ juátkojeijee ovdedem uáassin.

Pääрни ашvuproosesân uásálisteh pääрни máttátmist, šoddâdmist já tipšoost västideijee ulmuuh sii škovlim, pargokuuvij já ovdâsvástádâsâi mielh oovtâst huolátteijein já parnijn. Pääрни ашvuproosesân uásálisteh táárбу mielh meid pääрни ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem tuárjoo eres äššitobdeeh já tárbuliih peleh. Vâi šadda tuárvi maangâpiälâsâš uáinu, te pargeeh savâstâleh ovdil ашvу rähtim huolátteijein já eres tárbulij pelijguin aiccâmijn, maid sii láá toohâm päärnist.

Pääрни ашvу peivikiäjust

Peivikiäjuin arâšoddâdem máttáatteijee tâi arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee västid pääрни ашvuprooses vuávámist, olášutmist já árvuštálmist oovtâstpargoost eres pargeiguin. Pääрни ашvу rähtimist já árvuštálmist västid arâšoddâdem máttáatteijen tohálâš olmooš. Toos lasseen arâšoddâdem máttáatteijee ovdâsvástádâsâst lii juávhu tooimâ vuávám pääрни arâšoddâdemvuávámij vuáđuld. Arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee uásálist pääрни torjuu táárбу, toorjâtoomâi tâi toi olášume árvuštálmân táárбу mielh. Arâšoddâdem máttáatteijee já/tâi arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee västid maangâ syergi oovtâstpargo vuávámist já toos lohtâseijee tooimâi orniimist eres pargeiguin, kiäh västideh pärnijuávhu šoddâdmist. Arâšoddâdem sosionom máttim puáhtá anneed ävkkín eromâšávt pääрни já perrui palvâlemvuáhâduv tubdâm uásild³. Lii eromâš tehálâš, ete maangâáámmátlíi tiimi aiccâmeh, uáinuh já tiäđuh váldojehe huámmášumán pääрни ашvuprosesist.

Pääрни ашvу peerâpeivitipšoost

Peerâpeivitipšoost pääрни ашvuprooses stivriimist lii tehálâš merhâšume. Stivriimist puáhtá västidiđ ovdâmerkkân peerâpeivitipšo stivreijee, peivikiäju hovdâ tâi arâšoddâdem máttáatteijee páihálii miärádâs mielh.

Arâšoddâdem máttáatteijee tâi arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee puáhtá uásálistiđ peerâpeivitipšoost orroo pääрни ашvuproosesân sehe pääрни torjuu vuávámân já árvuštálmân. Peerâpeivitipšoost västid pääрни ашvun čallum uulmij já tooimâi olášutmist juávhu tooimâ uáassin.

Oovtâstpargo huolátteijein já parnijn

Pääрни ашvу rähtim uáassin savâstálloo pääрни huolátteijein. Lii avžuuttettee, ete pargeeh rávvejehe huolátteijee ráhtádáttâđ savâstálmân muuneeld. Pääрни uáivil já tuoivuid kalga selvättiđ já väldiđ huámmášumán vuávám

³ Arâšoddâdemlaahâ 23 §

22.6.2022

rähtidijn. Ulmen lii, ete pärni uásálist já šadda kulluđ pärni ašvu rähtim já árvuštállâm puoh mudoin. Pargei ovdásvástádásast lii uuccáđ hiäivulijd vuovijd pärni uáinui seelvâtmân sehe ovdediđ vuovijd, moiguin pärninh pyehtih vaiguttiđ tooimâ siskáldâssáid.

Maangâ syergi oovtâstpargo

Pärni ašvu rähtim já árvuštállâm tahhoo táárbu mielđ maangâ syergi oovtâstpargoost⁴ sosiaal- já tiervâsvuotâpalvâlusâi äššitobdeiguin. Oovtâstpargovuáháduvah já prinsiipeh suáppojeđ pärniravviittuv, pärnisuojâlem, šoddâdem- já peerâravviittuv já sosiaaltooimâ eres palvâlusâiguin. Maangâ syergi oovtâstpargo olášuttoo vuosâsaajeest huolâtteijee mietâmâššáin já pärni hiäđu vuosâsajasâšvuotâ stivree tom.

Pärni ašvu äššikirjen, mon kalga toollâđ syeligâsâst já tiäđui sirdem

Pärni ašvu kalga toollâđ syeligâsâst⁵. Vuolgâsajasávt, ko sirdeh paarnij tiäđuid, te pivdeh love pärni huolâtteijest. Arâšoddâdemlaahâ taha kuittâg máhđulâžžân arâšoddâdem ornim tááhust velttidmettumij tiäđui sirdem syeligâsâsttoollâm estihánnáá. Ornim tááhust velttidmettum tiäđu puáhtá labdeđ ovdâmerkkân pärni tarbâšâm toorjâtoimáid tâi torvolii arâšoddâdem orniimân. Arâšoddâdem uárneijest lii vuoigâdvuotâ finniđ tággáár velttidmettum tiäđu arâšoddâdem eres uárneijein tâi ovdâmerkkân sosiaal- já tiervâsvuotâhuolâttâs virgeomâháást tâi áámmátulmust. Jis pärni sirdâšuvá nube arâšoddâdem uárneijee arâšoddâdmân, te pyehtih sirded ornim tááhust velttidmettum tiäđu oovdeb já tááláá uárneijee kooská. Tiäđusirdem ulmen lii turviđ pärni hiäđu miäldásii arâšoddâdem olášume.

Pärni ašvu lii äššikirje, mon kalga siäiluttiđ pisovávt ja tom kalga pieijâđ arkkâdâhân kuávdášlij lahtosijguin Aalmuglâšarkkâduv miärádâs mielđ⁶. Sosiaal- já tiervâsvuotâhuolâttâsâst puáttám ciäkkámušâid iä siäilut sierâ arâšoddâdem äššikirjeolesvuotâst, peic taid piejih arkkâduvvâid sosiaalhuolâttâs já tiervâsvuotâhuolâttâs ohtâvuotân.

Talhâstipšovuávám huámmášumán vâldim pärni ašvust

Ton mielđ, ko talhâstipšovuávám tiäđuđ láá velttidmettumeh pärni arâšoddâdem orniimân, toh čállojeđ pärni ašvun.

Haaldâtlâš miärádâs pärni ašvuproosees uáassin

Pärni ašvu annoo, ko tahhoo haaldâtlâš miärádâs adelemnáál pehtilittum tâi eromâš torjust tâi almos torjuu toorjâpalvâlusâin. Jis pärni torjuu tárbu lii árvuštállum pärni ašvust, te árvuštállâm kalga vâldiđ huámmášumán, ko adeluvoo pehtilittum tâi eromâš torjuu haaldâtlâš miärádâs tâi miärádâs almos torjuu toorjâpalvâlusâin. Pärni ašvu peividuvoo haaldâtlâš miärádâs siskáldâs miäldásávt.

Pärni ašvu malliluámáttuv ravvuuh

1. Vuáđutiäđuđ

⁴ Arâšoddâdemvuávám vuáđuseh 2022, loho 3.3. já 5.3

⁵ Arâšoddâdemlaahâ 40 §

⁶ Aalmuglâšarkkâdâh 2018 (KA/13089/07.01.01.03.01/2018): 1.8.2017 rääjist pisovâš digitaallâš siäiluttem puoh digitaallii häämist orroo amnâstuvâin. Huámmâš meid ravvuud ovdil 1.8.2017 šoddâm amnâstuvâiguin tâi tom maŋa šoddâm analogisij amnâstuvâiguin. Lasetiäđuđ [Kieldâlito siijđoin](#)

22.6.2022

Vuáđutiäđoid čállojeh pääрни já huolátteijee tai eres lavâlii ovdâsteijee noomah, ohtâvuotâtiäđuh já puhelinnumereh. Ohtâvuodâ tolâmân lohtâseijee lasetiäđuh pyehtih lede ovdâmerkkân ohtsâšhuolâtmân tai torvokiäldun lohtâseijee ääših.

2. Pääрни arâšoddâdemvuávám ráhtim

Taan tárguttâssân lii visásmittiđ, ete päärnist já huolátteijest lii máhđulâšvuotâ uásálistiđ vuávám ráhtimân já árvuštálmân.

2.1 Ráhtimist västideijee olmooš já suu ohtâvuotâtiäđuh

2.2 Eres pargeeh/äššitobdeeh, kiäh láá uásálistám ráhtimân

2.3 Maht pääрни uáinu já uáivileh váldojeh huámmášumán já pääрни lii kuáskulâžžân prosesist

2.4 Maht huolátteijee uáinuh váldojeh huámmášumán já maht oovtâstpargo uárnejuvvoo

Taan sajan puáhtá čäälliđ perruu kielâlii, kulttuurlii tai uáinulii tuáváážân lohtâseijee tuoivuid já oovtâst soppum aášijđ, tego ovdâmerkkân päikkikielâid, tulkkumpalvâlusâi kevttim tai maht kommunisteh uáinulijn aášijn.

3. Maangâ syergi oovtâstpargo

Taan sajan puáhtá čäälliđ maangâ syergi oovtâstpargo olášuttem, ovdâmerkkân pärniravviittuvvâin tai pärnisuojâlmáin. Taas čállojeh maangâ syergi tuáimei organisaatioh, noomah já ohtâvuotâtiäđuh. Toos lasseen čállojeh oovtâst soppum ääših.

Máhđulii torjuu vaattâm oovtâstpargo já palvâlusâi uáinust váldojeh huámmášumán

- oovtâstpargo parnijñ já huolátteijein
- pääрни torjuu olášuttem ovdâsvástádâsah
- sierânâsâššitobdei palvâlusâi kevttim
- sosiaal- já tiervâsvuodâhuolâttâs sehe eres tárbulij äššitobdei adelem stivrim já konsultaatio
- máhđulij fievridmij ornim já ovdâsvástádâsah.

4. Pääрни arâšoddâdemvuávám uulmij já tooimâi olášume árvuštállâm

Pääрни ašvu kalga árvuštállâđ já tärhistiđ ucemustáá ohtii ivveest tai tävjibeht-uv, jis pääрни táárbuh tom väätih. Ko pääрни ašvu árvuštálloo, te árvuštállâm čuáccá pedagogiik olášumán, oppâmpirrâsáid já tooimâ ornimáid sehe máhđulii torjuu vaigutteijeevuotân já toorjâtooimâi olášumán.

Pääрни ašvu tärhistem vuáđuduvá pääрни ašvu árvuštálmân oovtâst parnijñ já huolátteijein. Ulmen lii visásmittiđ, ete pääрни ašvust šadda juátkojeijee olesvuotâ. Taan uásist tárkoo ovdil rahtum pääрни ašvu já árvuštálloo toos čallum uulmij olášume. Jis pääрни ašvu lii vuossâmmu tove ráhtimnáál, te taam árvuštállâm iä luándulávt toovâ. Pääрни ašvu ulmeh sehe toi olášuttem čuávvoov já árvuštálloo merikoskâsávt.

Ulmemiäldásâš já vuáválâš árvuštállâm lii kuávdášlii sajattuvâst arâšoddâdem kvaliteet paijeentolámist já oovdedmist. Pargoviehâ olášut árvuštállâm ain pääрни ašvu peividem kooskâst já ulmeh tärkkilistojeh, jis pääрни táárbuh muttojeh.

4.1 Uulmij já tooimâi olášume

Moh tooimân asáttum ulmeh já tooimah láá olášum? Maht toh láá olášum? Mii lii oovdedâm/iästám uulmij já tooimâi olášume?

22.6.2022

Árvuštállâm čuáccá tooimâ, ornimij, oppâmpirrâsij já pedagogiik árvuštálmân, ij päänri árvuštálmân.

Árvuštállâm ohtâvuodâst pargeeh sehe huolâtteijee já pärni suogârdâleh, ete mon pyereest päänri ašvun čallum šoddâdmân, máttáátmân já tiipšon asáttum ulmeh láá olášum já láá-uv tooimah lamaš ulmemiäldásiih. Maht ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem lii ovdedum?

Ovdâmerkkâ: Mij lep hárvuttállâm kárvudáttâm oovtâst Ánnáin tienuuvt, ete pargeeh stivrejeh kárvudáttâm kuvijguin já movtjiditeh Ánná. Návt toimâdijn kárvudáttâm mana pyereest. Te mij juátkip kuvij kevttim.

Ovdâmerkkâ: Ovdebáá čälimist valdâlum toorjâtoomah láá lamaš ienááš pehtileh já tuáimeeh, te toi kevttim kannat juátkid. Torjuu olášum árvuštállâm: Tileh kuvijguin, tooimâst koveh, ain ij lah máhđulâš kevttid kuvijd já tot tállân vaaigut Ánná tooimân. Puátteevuodâst vala eenâb koveh fáárun.

4.2 Päänri torjuu árvuštállâm

Láá-uv páárnán adelum toorjâ já toorjâtoomah lamaš tuáimeeh já kelijdeijeeh? Maht soppum pedagogisiih, rááhtusliih já/tâi tipšoliih torjuu häämih láá olášum, já moh láá lamaš toi vaikuttâsah? Maht soppum oovtâstpargovvevih láá olášum?

Päänri torjuu táárbu sehe torjuu kelijdem, ulmemiäldásâšvuodâ já vaiguttem kalga árvuštállâđ já čuávuđ sehe päänri ašvu peividid ain, ko torjuu tárbu muttoo. Torjuu vaiguttem árvuštállâm ana sistees valdâlem toorjâtoomâin, toi vaiguttem árvuštálmist já oovdedmist sehe vuáđustâsâid tast, ete magarijn torjuu tooimâin páárnán lii ävkki já moh pyeremusávt oláštuteh ohtâgâslávt päänri hiäđu. Jis pärni finnee pehtilittum tâi eromâš torjuu, tâi toorjâpalvâlusâid almoli torjuu uássin, te päänri ašvu peividuvvoo haaldâtlii miärdâs siskáldâs miäldâsávt.

4.3 Eres huámmášumeh päänri ovdebáá arâšoddâdemvuáváámist

Ovdâmerkkâ: Toimâmterapeut kollimeh láá kessum meddâl já pärni ij lah kuhes ááigán uásálistám vuávájum vajoditmân.

5. Ulmeh pedagogisii tooimân já tooimah uulmij juksâmân. Ulmeh já tooimah kyeskih šoddâdem, máttááttâs já tipšo olesvuotân sehe päänri torjui.

Taas valdâluvojeheh pärnikuáhtásiih pedagogisii tooimâ ulmeh já tooimah uulmij juksâmân.

5.1 Päänri naavcah, táárбуh já kiásutteijee ääših sehe toi huámmášumán vâldim

Päänri ašvun valdâluvojeheh päänri kuávdášliih naavcah sehe táárбуh uulmij asáttem já tooimâ vuávám vuáđđun.

Ovdâmerkkâ: Saammâl lii uáli perustum huksiimist. Eeči muštâl, ete päähist sun lii čeppi huksid Legoiguin. Samâlist luuhâmibárdâs hammim lii hiđes. Huksim váldoo oppâm toorjân ovdâmerkkân iivnij noomâtmân já lohomeerij hárvuttálmân. Pargeeh nomâtteh pitái iivnijd já Legokeerdij mere.

Ovdâmerkkâ: Elli lii fyysilávt uáli aktiivlâš. Lihâdem lii-uv suu nahcâ já sun jotá sirkusškoovlâ enijnis. Elli haalijd jotteeđ ennuv meid arâšoddâdempeeivi ääigi. Aktiivlâšvuotâ váldoo huámmášumán, ko vuávájuvvoo juávhu toimâ. Aktiivlâš lihâdem váldoo huámmášumán meid sirdâšumtiilijn, kuás puáhtá sirduđ saajeest nuubán ovdâmerkkân njuškomâin tego cuobbuuh.

Ovdâmerkkâ: Sáráin já enijn savâstállii, ete Sárá lii movtâskâm huksid Duploiguin, moi iivnijd sun muštâl moovtâ. Vuávájuvvoo huksimtoimâ meid peivikiäčun já siämmást eelih čoodâ iivnijd já vijđâsubboht-uv sánáduv (styeres, ucce, tyehin, oovdâst).

5.2 Ulmeh pedagogisii tooimân

22.6.2022

Taas čállojeh kuávdašliih ulmeh pargei pedagogisii tooimân. Uulmij aasâtmist kalga anneeđ päänri naavcâid, táárbuid já aasijđ, moh kiásutteh suu. Taan uásist váldojeh huámmášumán päänri šaddee tááiđuh já tot, maht taid puáhtá ovdediđ pedagogisij toimâiguin. Tehálâš lii čäälliđ uulmijđ päänri šoddâmân, máttátmân já tiipšon. Täst váldojeh huámmášumán meid vijđes syergi máttim uásisuorgijđ já oppâm suorgijđ. Toos lasseen taas čállojeh puoh máhđuliih ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem torjuu tááhust teháliih ulmeh almos, pehtilittum já eromáš torjust.

Ovdâmerkkân: Movtjidittoo Arttu uásálistiđ juávkkutiileest. Stuorrâ juávhust (ko pirrâ láá ennuv päänrih, rávisulmuuh, jienah já šlaamâ) Arttu lii muštâlâm, ete sun ij haaliđ sárnuđ. Pargeiguin kuávttáá já sierâin sun sárnu ennuv-uv. Arttuin já huolâtteijeiguin lii soppum, ete hárjuttâleh oovtâst ruokkáđvuodâ tááiđu. (ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.3)

Ovdâmerkkâ: Išedeh Nea rávhuttuđ ohtsijn tilálâšvuodâin, main kalga čokkáđ. Nea lijkkuu lávluđ já uásálistiđ oles pännijuávhu lávlumpuddáid. (ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.3)

Ovdâmerkkâ: (Tuávááštiáđuh: Abdullah peerâ varrij ive tassaaš Suomân, já pännri lii algâttâm arâšoddâdem kyevti mánuppaje tassaaš) Ovdedeh Abdullah suomâkielâ sánáduv ovdánem.

5.3 Tooimah já vjevih uulmij juksâmân

Täst čállojeh konkreetliih pedagogisiih tooimah já vjevih pedagogisii tooimân asâttum uulmij juksâmân. Vuovijđ kalga čäälliđ nuuvt konkreetlâžžân, ete toi olášume árvuštállâm lii máhđulâš.

Ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.2. Movtjiditeh Aartu muštâliđ jieijâs uáinu juávkkutiileest ovdâmerkkân vistig pelgi pajas – pelgi vuálus –vuovvijn, maŋeláá sánálávt. Sárnuh puohâiguin ruokkáđvuodâ tááiđust já jiarástuumeest, máttááttâleh movtjidittijđ nuubijđ. Huolâtteh tast, ete tile lii ruokâsmittee.

Ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.2. Čokkájeh nuuvt uccáá ko máhđulâš já lihâdeh máhđulâšvuodâi mielđ meid kaskoo tooimâi, jis čokkâm lii velttidmettum. Tiaddupeenuv lii keččâlum já oro, ete tot rávhuidut Nea. Mij kojâđijm Neast, ete mii išedičij suu puoh enâmustáá: “Ko must lii tot peenuv, te tot tiáddá táágu (čáittá jyelgis) já toh iä lihâd. Ij puáđi vildáás tobdo. Njuškom meid išedičij.”

Ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.2. Nomâtteh aasijđ já tiingâid sehe kevttih kuuvijđ piäiválávt kiárdoo tooimâin já meid häärvib saanij ohtâvuodâst vâi Abdullah suomâkielâ sánirááju ovdán. Reissuviihkon pieijum kuuvij mielđ peerâ puáhtá eelliđ peeivi tábâhtuumijđ eenikielân čoodâ Abdullahijn päähist.

5.4 Kielân já kulttuurân lohtâseijee tärkkilistee uáinuh

Taan saajeest čállojeh ulmeh já vjevih, maht ovdedeh maangâpiälásávt viereskielâlij já maangâkielâlij paarnij kielâtááiđu sehe kielâ- já kulttuuridentiteet já jieštobdo ovdánem.

Suomâkielâ/ruotâkielâ nubben kiellân máttáátteh arâšoddâdmist ulmemeiäldásávt já pedagogisávt vuávájum häämist kielâlij tááiđu já kiärgusvuodâi uásisuorgijn paarnij táárbui já hinái mielđ.⁷

Taan sajan puáhtá meid čäälliđ kielân já kulttuurân lohtâseijee eres tärkkilistee uáinuid pedagogisáid ulmijđ já toimáid ovdâmerkkân sâmielâ, roomaankielâ já seevvimkielâ háárán.

5.5 Máhđuliih eres táárbuh, moh lohtâseh päänri ovdánem, oppâm já pyereestvaijeem torjui sehe ulmeh päänri torjuu olášutmân já torjuu häämih (pedagogisiih, rááhtusliih já tipšoliih)

Taan sajan čállojeh päänri torjui lohtâseijee táárbuh sehe tárbuliih pedagogisiih, rááhtusliih já tipšoliih torjuu häämih. Taas čállojeh meid máhđuliih toorjâpalvâlusah, moh adeluvvojehe páárnán.

⁷ Arâšoddâdemvuávám vuáđuseh 2022, loho 4.6

22.6.2022

Päärni ašvu annoo ävkkín ko tahoo haaldâtlâš miärádâs adelemnáál pehtilittum tâi eromâš torjust tâi almos torjuu toorjâpalvâlusâin. Jis päärni torjuu tárbu lii árvuštállum päärni ašvust, te árvuštállám kalga väldid huámmášumán, ko adelvuvoo pehtilittum tâi eromâš torjuu haaldâtlâš miärádâs tâi miärádâs almos torjuu toorjâpalvâlusâin. Päärni ašvu peividuvvoo haldâttâhmiärádâs siskáldâs miäldásávt.

Ko pärni finnee arâšoddâdem torjuu, te suu ašvun čállojeh tárbuliih ääših pedagogiik olášuttem/pedagogisii tooimâ uáinust:

Pedagogisiih torjuu häämih

- arâšoddâdempeeivi ráhtusân já peiviriitmân lohtâseijee čuávduseh
- oppâmpirrâsáid lohtâseijee čuávduseh
- tárbuliih sierânâspedagogisiih vyevih
- vuáruvaikuttâs- já kommunikistemvyevih, ovdâmerkkân sevimij já kuvvij kevttim
- vyevih, maht pärni piäsá viärdásâšjuávhu tooimâ uáassin, ovdâmerkkân estâttesuodâ huámmášumán väldim.

Rááhtusliih torjuu häämih

- torjuu olášutmân lohtâseijee mättim já sierânâspedagogisii mättim nanodem
- pargei miärán já juávkkuráhtusân lohtâseijee čuávduseh
- pärnijuávhu stuárudâhân já juávkkuráhtusân lohtâseijee čuávduseh
- tulkkum- já išedempalvâlusah sehe išeniävui kevttim
- uccâ- tâi sierânâsjuávku tâi eres tárbulâš juávkkuhäämi
- arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee uási- tâi olesáigásâš máttááttâs tâi konsultaatio.

Tipšoliih torjuu häämih

- vuáđutiipšon, aitârdâsân já išseedmân lohtâseijee vyevih
- tiervâsvuodâtipšoliih táárbuh, ovdâmerkkân päärni kuhesáigásij puácuvuodâi tiipšon, talkkásáid, purrâmušvááljun já liihâdmân lohtâseijee išedem já išeniävuh.

Lasseen päärni ašvun čállojeh máhđuliih sosiaal- já tiervâsvuodâpalvâlusah, tego päärni finnim vajoidittem, jis tot lii tehálâš päärni arâšoddâdem ornim uáinust.

Ovdâmerkkâ: Mij kevttip kuvviid puoh tooimâin Eeroín. Koveh išedeh päärni vuáijuđ kárvudâtmân já piedgejeh tooimâ ucebáid uásitoimáid.

Ovdâmerkkâ: Veera uásálist ohtii ohhoost arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee vuáruvaikuttâssierâjuávkun, mast ulmen lii eromâšávt

Ovdâmerkkâ: Mij lep huámmášâm, ete Áánán lii tehálâš eromâšávt strukturistum piirâs sehe pisovâšvuotâ: Tooimáid piedgejeh (hästee vistig), tähideh rávháii porgâmsaje (eromâšávt jienah), kovvejeh tiilijđ já tooimáid (arâšoddâdem sierânâsmáttáatteijee ráhtá oovtâstpargoost Ááná toimâmterapeuttiijn kovekansio). Kiärduliih ruutiineh peeivi ääigi já pisovâšvuotâ juávhu pargein ličij tehálâš.

5.6 Haldâttâhmiärádâs, mii kuáská päärni torjuu olášutmân

Taan sajan čálloo peivimeeri, jis päärni torjust lii adelum haldâttâhmiärádâs. Päärni ašvun čálloo meid peivimeeri, jis haldâttâhmiärádâs komettuvvoo.

22.6.2022

Eres huámášutmaid puáhtá čäällid haldättähmiärdäsân lohtâseijee tärkkilistee uáinuid.

5.7 Tärkkilistmeh toimáive ääigi pärni táárbui miel

Taan saje ulmen lii visásmittiđ pärni ašvun čallum uulmij já tooimâi olášume juátkojeijee árvuštállâm. Juátkojeijee árvuštállâm uáivild aiccâmij já pedagogisii dokumentistem vievâst tärkkilistemnáál uulmij já tooimâid. Juátkojeijee árvuštállâm vievâst pärni ašvu piso ääigi tääsist.

Ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.3: Arttu lii ruokâsmâm jo sárnuđ motomijd celkkuid juávkkutiilijn.

Ovdâmerkkâ juátkoo saajeest 5.3: Nea uásalistij lávlumhárjuttássáid salist já kyevti oho ääigi lii maaššâm čokkáđ sajestis.

6. Eres máhđuliih ääših, maid kalga väldiđ huámmášumán pärni arášoddâdmist

Taan uásán čállojeh eres ääših, maid kalga väldiđ huámmášumán, tego ovdâmerkkân peivinaharáid, puurâdmân teikâ kárvudâtmân lohtâseijee ääših.

7. Ráhtimist kevttum äššikirjeh já vuáváameh

Pärni ašvu ráhtimist puáhtá anneed ävkkín eres máhđulijđ vuávámijđ tego ovdâmerkkân talhâstipšovuávám, S2-vuávám.

8. Čuávum- já árvuštállâmääigih

Taan sajan čállojeh huolâtteijein oovtâst soppum jotkâvuávám já kuás vuávám čuávuváá tove árvuštálloo.